

teorier. Den partiella enhetsmodellen hävdar att detta är sant endast för en del av den religiösa tron – men ofta en grundläggande del. Enhetsmodellen är enligt min mening inte särskilt övertygande och den har historiskt sett lett till en rad konflikter mellan religiös tro och vetenskap. Den religionskritiska boskillnadsmodellen förutsätter att all religiös tro är falsk eller – i en annan variant – teoretiskt sett utan mening. I naturalismen finner vi en utformning av en sådan religionskritisk boskillnadsmodell. Endast ett visst slag av sinneserfarenheter är erfarenheter av något verkligt och religiösa erfarenheter är bara känslomässiga upplevelser utan värde ur kunskapssynpunkt. Denna religionskritiska boskillnadsmodell kommer i direkt konflikt med en mera religiöst konstruktiv boskillnadsmodell. Enligt en utformning av en sådan modell är religiös erfarenhet någonting helt annat än sinneserfarenhet. Denna syn på religiös erfarenhet är emellertid inte alldeles trovärdig. Enligt analogimodellen är religiös erfarenhet en speciell form av sinneserfarenhet – även om den skiljer sig från "vanlig" sinneserfarenhet därigenom att den förutsätter en andlig verklighet. Dessutom kan man enligt analogimodellen finna vissa paralleller mellan religiöst språk och vetenskapligt språk, mellan argumentation i vetenskapliga frågor och argumentation i religiösa frågor.

När man funderar över dessa olika modeller verkar det som om en viss modell "passar" bättre till ett visst slag av religiösa erfarenheter än en annan modell. Den religionskritiska modellen "passar" bra om man tänker på religiösa känslöerfarenheter av frid och salighet. Men om man istället riktar intresset mot mystiska erfarenheter av enhet med verklighetens "grund", så blir den utformning av den religiöst konstruktiva boskillnadsmodellen vi preciserat mera naturlig. Analogimodellen är mest trovärdig om man tar sin utgångspunkt i sådana religiösa erfarenheter som samtidigt är erfarenheter av skeenden, föremål eller personer i den materiella världen.

Notiser

Den 2:a till 4:e juni anordnade institutionen för vetenskapsteori vid Umeå universitet ett mindre symposium kring modern anglosaxisk vetenskapsteori. Tanken med symposiet (som tyvärr inte p g a pressläggningstiden hann annonseras i Filosofisk tidskrift) var att samla de svenska vetenskapsteoretiker och filosofer som sysslar med eller är intresserade av det nytänkande som ägt rum i den anglosaxiska vetenskapsteorin de senaste två decennierna. Symposiet bestod av sex seminarier, alla med en kort inledning och därefter diskussion.

Inledare var Ingvar Johansson, Umeå om T Kuhn, Bengt Hansson, Lund om I Lakatos, Svante Nordin, Lund om P Feyerbabend, Peter Gärdenfors, Lund om J Sneed, Martin Edman, Umeå om D Shapere.

På ett avslutande seminarium diskuterades vetenskapsteorins externa roll.

Olika synsätt och utgångspunkter i de centrala vetenskapsteoretiska frågorna kom fram i de olika inledningarna. Problem som dominerade samtliga seminarier var förhållandet externalism – internalism, inkommensurabilitetstesen och rationalismens giltighet och gränser. Inledarna försökte, förutom presentiaon av de centrala tankegångarna hos de olika filosoferna, ta fasta på vissa aspekter som de ansåg väsentliga och möjliga att utveckla.

Vid det avslutande seminariet om vetenskapsteorins externa roll vidgades perspektivet till att gälla vilken betydelse och funktion vetenskapsteorin har/bör ha för andra vetenskaper. Huvudfrågan här var: Kan vi hjälpa andra vetenskaper och i så fall hur? När det gällde vad man konkret kan göra diskuterades erfarenheterna av externa kurser för olika ämnen och fakulteter. Efterfrågan på denna typ av kurser har de senaste åren ökat kraftigt.

Symposiet samlade ca 40 personer varav ett 25-tal kom från andra orter än Umeå. Trots deltagarantalet fungerade seminarieformen bra, livliga diskussioner kom i gång vid samtliga sammankomster. Korta inledningar (ca 30 min) gjorde att de problem och invändningar som kom upp kunde diskuteras relativt grundligt.

Det allmänna omdömet bland deltagarna var att symposiet varit givande, och det rådde stor enighet om att liknande symposier borde anordnas i framtiden. Deltagare får institutionerna för vetenskapsteori och teoretisk filosofi i Göteborg ämnar försöka anordna en likande sammankomst om två år. Vi får hoppas att de lyckas.

Tomas Svensson

Till den ledigförklarade professuren i teoretisk filosofi i Göteborg har de sakkunniga lämnat följande förslag. Professor Søren Kjørup föreslog: 1) Mats Furberg, 2) Bengt Hansson, 3) Dick Haglund. Professor Dag Prawitz föreslog: 1) Mats Furberg, 2) Dick Haglund och Bengt Hansson. Professor G H von Wright föreslog: 1) Mats Furberg, 2) Dick Haglund, 3) Helge Malmgren. Tjänsteförslagsnämnden beslöt på grundval härav att föreslå Mats Furberg till innehavare av tjänsten.

Mellan den 29 november och den 1 december 1980 anordnas i Reykjavik på Island det andra inter-nordiska filosofisymposiet. Temat är "understanding", och inbjudna föredragshållare Arne Grøn, Lauri Routila, Thorsteinn Gylfason, Dagfinn Føllesdal, Mats Furberg och Charles Taylor. Närmare upplysningar kan fås från: Inter-Nordic Philosophical Symposium, Háskóla Íslands, 101 Reykjavík, Island.

Konsthistorikern Oscar Reutersvärd har i en artikel i Sydsvenska Dagbladet den 24 april lämnat vissa uppgifter om den nyligen avlidne Jean-Paul Sartres relationer till Sverige. Sartre tycks ofta ha besökt norrländska fjällpensionat eller semesterstugor om somrarna, han kunde tydligen en smula svenska och beundrade bl. a. Linné. "Men den störste av våra landsmän var för honom Axel Hägerström. Dennes form av subjektivism och värdeanalys hade bestämt själva profilen i Sartres filosofi. Och i ett lustigt akrostikon, som Sartre skanderade, kom Hägerström att vid sidan om Husserl och Heidegger inta rummet som den tredje i den filosofitrio med namn på H, som han erkände som sina lärofäder."

Att Sartre skulle ha varit påverkad av Hägerström är utan tvivel ett smått sensationellt påstående. Men kan det verkligen vara riktigt? Borde det i så fall inte förekomma i standardlitteraturen om Sartre? Borde inte Sartre öppet ha refererat till Hägerström i sina skrifter, så som han refererar till Husserl och Heidegger?

Kan Sartre – eller Reutersvärd – ha förväxlat Hägerström med en annan filosof på H, nämligen Hegel? Eller kan det helt enkelt vara så, att Sartre har skojar med Reutersvärd? Eller skojar Reutersvärd med sina läsare? Vem vet? Men svenska Hägerströmxperter kommer säkert att forska i saken.

I Tjeckoslovakien anordnas mer eller mindre regelbundet en mängd inofficiella kurser och seminarier – bl a i filosofi – som leds och besöks av personer som är utestängda från det officiella undervisningsväsendet. Det finns många sådana personer i Tjeckoslovakien. Flera akademiker har stötts ut från universiteten sedan 1968, och enligt en uppgift i DN den 22 augusti har hittills omkring en kvarts miljon ungdomar nekats tillträde till högre skolor på grund av föräldrarnas "opålitlighet". Ibland talar man om "Patocka-universitetet" (efter filosofen Jan Patocka, som var en av de första talesmännen för Charta 77) som en sammanfattande benämning för dessa inofficiella kurser. Denna beteckning är dock vilseledande. Den kan föra tankarna till det "Flygande universitetet" i Polen, men till skillnad från detta har kurserna i Tjeckoslovakien ingen gemensam organisation, och de syftar inte heller till att utgöra ett komplement eller "alternativ" till den officiella utbildningen.

Den hittills kanske mest omtalade av de tjeckoslovakiska seminariegrupperna har letts av filosofen Julius Tomin, en elev till Patocka. Tomin är 42 år, utbildad vid Karlsuniversitetet i Prag, där han doktorerade på en fenomenologisk avhandling om antik filosofi. Han har skrivit böcker om Aristofanes, Descartes och Platon, och därutöver en rad politisk-filosofiska artiklar. Efter 1968 har han tvingats livnära sig bl a som turbinskötare och som nattvakt vid Prags Zoo. Redan på 50-talet satt han två gånger i fängelse för vapenvägran, och i januari 1977 tillhörde han och hans fru, Zdena Tominova, de ursprungliga 242 undertecknarna av Charta 77. 1967 genomförde han en föreläsningsturné i USA, och under läsåret 1968/69 var han anställd vid universitetet i Hawaii, där han också erbjöds – men avböjde – en permanent befattning. Han har också inbjudits av universiteten i Oxford, Cambridge och London. Under det senaste året har han i stort sett saknat inkomster.

Sedan 1977 har Tomin lett ett filosofiskt seminarium som sammanträder varje vecka, oftast i hans eget hem. Ibland har andra föreläsare medverkat, vid vissa tillfällen även utländska gäster (hittills från England, Västtyskland, Sverige, Norge, Frankrike och Australien). Många av Tomins elever deltar också i andra "oppositionella" aktiviteter; flera av dem har undertecknat Charta 77 eller är barn till kända oppositionella. Men själva seminarierna har inget som helst politiskt innehåll. De är rent filosofiska. Trots detta har deltagarna utsatts för en hel del trakasserier av myndigheterna. Mötena har invaderats av polis, deltagarna har tagits till förhör och berövats sina körkort, telefoner och arbeten. Förra sommaren uteslöts t. ex. tre studenter, Lenka Dvorakova, Vladimir Prajzler och Ludvík Bednar, från sina platser på en teknisk högskola för att de hade bevistat "anti-socialistiska" föreläsningar. (Fyra av dessa nämndes särskilt, däribland en föreläsning av Charles Taylor om Quines språkfilosofi!) Tomin själv har ofta arresterats, man har försökt få honom förklarad sinnessjuk, och han har utsatts för attentatsförsök, m. m.

Under våren 1980 har trakasserier varit särskilt intensiva. Den 8 mars avbröts W H Newton-Smith från Oxford mitt i ett föredrag om rationalitet i vetenskapen. Han arresterades, förhöordes i flera timmar och deporterades sedan mitt i natten till

Västtyskland. Den 12 mars avbröts ett föredrag av professor Radim Palous (som avskedades från Karlsuniversitetet 1977), och en engelsk student arresterades och deporterades. En vecka senare avbröts återigen en föreläsning av Palous (om "The Meaning of Meaning"). Polisen ingrep mycket brutalt, och åtta personer arresterades, däribland Palous och Tomin. Alla släpptes efter 48 timmar. Den 2 april försökte polisen förhindra en föreläsning av Tomin om Aristoteles metafysik, bl. a. genom att släpa iväg och misshandla Tomin. Efter några timmar kunde dock Tomin återvända hem och hålla sin föreläsning. Nästa vecka var ämnet detsamma; Tomin och tre studenter arresterades och hölls inspärrade i 48 timmar. Två av studenterna misshandlades, en av dem allvarligt. Den 12 april höll rektorn för Balliol College i Oxford, Anthony Kenny, ett föredrag om Aristoteles etik. Efter en stund avbröts han av en mängd poliser, som arresterade Kenny, hans fru, en fransk gäst, Tomin och 23 studenter. Utlänningarna förhördes och deporterades framåt morgonen; Tomin och hans elever hölls i förvar de sedvanliga 48 timmarna.

Tomins grupp har inte givit upp, men den har beslutat att tills vidare endast sammanträda en gång i månaden. Utländska gästföreläsare är fortfarande välkomna. Tomin själv har emellertid fått nog. Han leder fortfarande gruppen, men i början av sommaren ansökte han om tillstånd att få vistas utomlands under fem år tillsammans med sin fru och sina två barn. Det främsta skälet till detta är att hans barn inte tillåts få någon som helst utbildning i Tjeckoslovakien. Seminarierna skall dock fortsätta oavsett om Tomin och hans familj får lämna landet.

Tomins utländska kontakt har framför allt varit universitetet i Oxford. Där har också två fonder inrättats som stöd för verksamheten: "The Prague Books Fund" och "The Patocka University Fund". Adressen är The Secretary of the Sub-Faculty of Philosophy, 10 Merton Street, Oxford OX1 4JJ, England.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: Erik Ryding är docent i praktisk filosofi vid Lunds universitet. Lars O Ericsson och Torbjörn Tännsjö är bägge docenter i praktisk filosofi vid Stockholms universitet. Carl-Reinhold Bråkenhielm är docent i tros- och livsåskådningsvetenskap vid Uppsala universitet. Ingvar Johansson är docent i vetenskapsteori vid Umeå universitet.

Recension

Bengt Hansson (utg.): *Metod eller anarki. Moderna teorier om vetenskapens väsen och metoder*, Doxa, Lund 1980.

Sverige har äntligen fått en svenskspråkig filosofitidskrift, och Sverige har äntligen fått ett bokförlag som vågar ge ut svensk filosofisk litteratur kontinuerligt. Det är mycket angenämt att i *Filosofisk tidskrift* kunna recensera den på bokförlaget Doxa utgivna boken *Metod eller anarki* (Lund 1980, utg. Bengt Hansson). Boken har undertiteln "Moderna teorier om vetenskapens väsen och metoder", och presenterar i nio kapitel de två senaste decenniernas diskussion inom anglosaxisk vetenskapsteori. Sett ur svenskt perspektiv är det tyvärr inte de två senaste decenniernas diskussion, utan på sin höjd det senaste decenniets. Det har tagit lite tid för debatten att slå igenom i Sverige. Vi får hoppas att det blivit bättre filosofiska tider nu.